

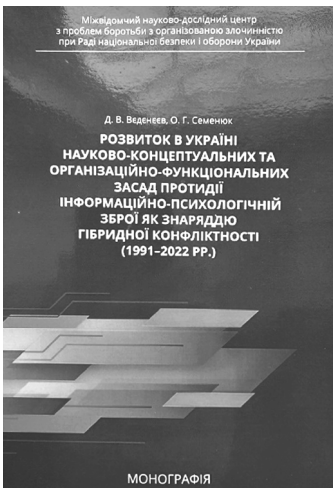
ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ АГРЕСІЇ: РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

<https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2023.09>

Паливода Володимир Олександрович –
головний консультант відділу нових викликів
центру зовнішньополітичних досліджень
Національного інституту стратегічних досліджень
ORCID: 0000-0003-2414-4263

Volodymyr Palyvoda

**COUNTERING INFORMATION AGGRESSION:
THE DEVELOPMENT OF A NATIONAL RESEARCH SCHOOL**

Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г.

Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності (1991–2022 рр.): монографія. Київ: ДП «Інфотех», 2022. 256 с.

Потужними передумовами ескалації сучасного інформаційного протистояння вважають глобалізацію інформаційного поля, появу сил і засобів комплексного інформаційного впливу на системи державного та військового управління, бурхливий розвиток інформаційних та інформаційно-психологічних технологій, наук про психологію, психіку, мислення людини. Як наслідок, у людства з'явилися технічні можливості й інструменти для створення масштабної віртуальної реальності, підготовки й проведення глобальних, загальнонаціональних

дезінформаційних кампаній, інформаційних блокад тощо. В епоху гібридної конфліктності відбулася глибока зміна самої парадигми військового мистецтва та воєнно-політичної конфліктності. Інформаційно-психологічний вплив, який спочатку виконував певну функцію в системі всебічного забезпечення бойових та спеціальних дій, перетворився на чинник управління воєнно-політичними процесами, корегування стратегії й різноманітного моделювання суспільно-політичної реальності й майбутнього. Навіть більше, поширюються нові

види інформаційної війни: поведінкова (керована трансформація цілепокладання та соціальної практики, ціннісно-смилова (своєкорисливе корегування матричних засад свідомості та світобачення, включає минуле – «психоісторичну зброю») та когнітивна (перехоплення через «інтелектуально-логічний» вплив управління мисленням і діяльністю управлінських кадрів та інтелігенції).

Небачені можливості для маніпулювання людською свідомістю забезпечили мережа Інтернет, програмно-комп'ютерна зброя, новітні засоби радіоелектронної боротьби (РЕБ), нейролінгвістичне програмування, цифрові синтезатори мови, голографічні генератори тощо. Провідні країни світу створили добре оснащені дієві сили інформаційно-психологічних операцій та окремі кібернетичні війська. Водночас набув розвитку потужний транснаціональний напрям досліджень широкого спектра інформаційних війн та соціоінформаційних підривних технологій. У профільній науковій літературі зазначається, що нині більше ніж двадцять країн світу розробляють і проводять складні інформаційні операції, витрачаючи на розроблення інформаційної зброї 120 млрд дол. щороку.

У цих умовах захист інформаційного суверенітету України, національного інформаційного простору набули ваги одного із пріоритетних напрямів оборонно-безпекової політики держави, що потребує активізації профільного науково-аналітичного забезпечення цих зусиль. Важливою складовою частиною когнітивного супроводження захисту інформаційного виміру буття держави та суспільства є поглиблене студіювання всього діапазону досконало продуманих високотехнологічних загроз, структур, форм, методів технологій інформаційної агресії та особливостей модерного інформаційно-психологічного протидіювання.

Наприкінці 2022 р. вийшла друком третя монографічна праця із серії видань, що присвячені дослідженню феномену гібридної (неконвенційної) конфліктності, – **«Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності (1991–2022 рр.)»**. Автори книги – полковники запасу: доктор історичних наук, професор *Дмитро Веденєєв* та доктор юридичних наук *Олександр Семенюк*. Принагідно зазначимо, що науковці є дописувачами часопису «Стратегічна панорама». У цьому своєчасному прикметному науковому дослідженні автори вперше здійснили спробу узагальнити й проаналізувати солідний доробок вітчизняної науки з вивчення проблематики інформаційно-психологічного протидіювання, намагалися схарактеризувати інституалізацію (структурування) українського дослідницького поля арсеналу інформаційних війн.

Автори монографії, звісно, не ставили за мету висвітлення теоретичних та науково-практичних проблем власне забезпечення інформаційної безпеки України, адже ця тематика була предметом дослідження багатьох інших науковців і представлена у великому масиві наукових і навчальних праць. Ці питання передусім вивчали представники наукової та науково-педагогічної думки правоохоронних органів спеціального призначення, оборонного відомства, науково-юридичних установ та закладів вищої освіти інформаційно-безпекового профілю. У публікації, що рецензується, не розглядаються і специфічні проблеми кібернетичної безпеки.

Натомість Д. Веденєєв та О. Семенюк зосередили увагу на комплексному дослідженні тих науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї, котрі знайшли розвиток у рамках розбудови національної системи забезпечення оборони та безпеки з 1991 р.

У першому розділі монографії *«Доктринальні та організаційно-правові засади розвитку системи інформаційного протидіювання в Україні»* висвітлені проблеми інформаційного протидіювання в доктринальних і нормативно-правових документах сфери національної безпеки України. Подано огляд системи державних органів (установ) з протидії загрозам національній безпеці в інформаційно-психологічній сфері. З наукознавчого погляду, корисним є розгляд інституалізації в Україні теоретичних і науково-аналітичних досліджень проблем інформаційно-психологічного протидіювання.

Основна увага приділена розвитку в Україні досліджень інформаційно-психологічного протидіювання як феномену сучасної неконвенційної конфліктності. Автори доводять, що в Україні масштабного продуктивного розвитку набула низка наукових напрямів у царині інформаційного протидіювання, сформувалися відповідні спеціалізовані наукові, науково-аналітичні та науково-педагогічні установи (підрозділи), зокрема недержавні.

У монографії висвітлено важливу роль низки наукових (навчально-наукових) установ та їхніх підрозділів у галузі дослідження історії, тактики, форм і методів сучасного інформаційного протидіювання. Зокрема, йдеться про здобутки Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова, Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії СБУ, Центрального НДІ МО України, Інституту забезпечення військ (сил) та інформаційних технологій, навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони,

Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Державного університету телекомунікацій, Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України.

У навчальний процес закладів вищої військової, правоохоронно-спеціальної, відповідної технологічної освіти запроваджено професійно орієнтовані дисципліни з проблематики інформаційної безпеки та інформаційної боротьби, одночасно підготовлено значну кількість навчальної літератури відповідного спрямування.

На думку Д. Веденєєва та О. Семенюка, тематика профільних досліджень сфокусувалася на таких напрямках:

- вивчення ретроспективи розвитку інформаційного протиборства та структур з його ведення, світового досвіду інформаційно-психологічної боротьби, узагальнення теорії й практики психологічних та інформаційних операцій у сучасних локальних війнах і збройних конфліктах;
- розроблення концептуальних та організаційно-правових основ забезпечення інформаційної безпеки та інформаційного протиборства в інтересах розвитку (удосконалення) цього сегмента сектору безпеки та оборони України;
- визначення теоретико-методологічних засад сутності та змісту інформаційно-психологічного впливу (операцій);
- студіювання та адаптація до національних умов оборонно-безпекового будівництва властивих країнам – членам НАТО та ЄС доктринальних поглядів, форм і методів забезпечення інформаційної безпеки та ведення інформаційно-психологічного протиборства, зокрема досвіду творення системи стратегічних комунікацій;
- вивчення тактики, технологій проведення інформаційних (психологічних) операцій, питань організації діяльності структур інформаційного протиборства або інформаційної безпеки різної відомчої приналежності (функціонального спрямування);
- дослідження технологій, методик цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу різної природи (наприклад, психолінгвістичного) на свідомість людини, цільові аудиторії тощо.

Новаторським є *другий розділ* – «Організаційно-функціональний розвиток та діяльність структур інформаційно-психологічної протидії військових

формувань України (1991–2021 рр.)». Як зазначають автори монографії, в Україні створено багаторівневу (міжвідомчу) систему державних органів та структур (передовсім у складі Збройних Сил та СБ України) із забезпечення інформаційної безпеки та ведення інформаційно-психологічної боротьби як складника захисту державного суверенітету й національної безпеки. Активно розвивається синтетична модель інформаційно-гуманітарного впливу – стратегічні комунікації, включно й мистецтво проведення спеціальних інформаційно-психологічних операцій. Відповідні організаційно-функціональні та концептуальні елементи Страткомуну впроваджуються у відомствах та органах державного управління (у першу чергу в МО, МЗС, МВС України, ГШ ЗС України, НГУ та ін.).

Проаналізовано становлення та особливості застосування структур інформаційно-психологічного протиборства військових формувань України в 1991–2014 рр. На прикладі діяльності українського континенту в Іраку (2003–2005 рр.) охарактеризовано механізм забезпечення інформаційно-психологічного захисту контингентів України під час міжнародних миротворчих місій. Проте особливо зацікавлює дослідження організаційно-правових засад розбудови органів інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) у складі Сил спеціальних операцій (ССО) як новітнього компонента Збройних Сил України (ЗСУ) в 2014–2021 рр.

Підкреслимо актуальність проблематики *третього розділу* – «Особливості інформаційно-психологічного протистояння під час проведення Антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил (2014–2021 рр.)». У ньому на значному обсязі фактичного матеріалу висвітлено діяльність органів інформаційно-психологічних операцій збройних сил Російської Федерації у зоні воєнного конфлікту на сході України, починаючи з 2014 р., міжвідомчу інфраструктуру інформаційно-психологічного протиборства військових та спеціальних формувань України в зоні проведення АТО та ООС у 2014–2021 рр.

У виданні проаналізовано праці колишніх керівників Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), відомих державних діячів та безпекознавців, які доклали великих зусиль для створення вітчизняної наукової школи з вивчення інформаційно-психологічної боротьби (операцій) – академіка НАН України В. Горбуліна (дослідження моделювання та аналізу інформаційних операцій як компоненти інформаційних протистоянь) і доктора політичних наук О. Литвиненка (політологічний аналіз феномену спеціальної інформаційної операції).

У рецензованій праці йдеться також про внесок НІСД у профільні дослідження інформаційно-кібернетичної та інформаційно-гуманітарної безпеки

ки (зокрема, у рамках дослідження новітньої неконвенційної конфліктності) – комплекс аналітичних матеріалів НІСД «Інформаційна політика», наукові дослідження М. Белескова, Б. Парахонського, Г. Яворської та інших учених. Науковці Інституту зосереджуються на тематиці теорії сучасного інформаційного суспільства, проблемах державної інформаційної політики, розвитку системи стратегічної комунікації, протидії дезінформації та зовнішньому маніпулюванню суспільною свідомістю в Україні, вивчають окремі інформаційно-психологічні операції як загрози міжнародній безпеці тощо.

Автори монографії віддають належне змістовним науковим розвідкам колег, подають у тексті доречні біографічні довідки про українських дослідників у сфері інформаційно-психологічного протиборства. Зокрема, у виданні є інформація про творчі здобутки низки знаних науковців, серед яких В. Алещенко, В. Ананьїн, М. Биченок, В. Вітковський, О. Довгань, Я. Жарков, І. Замаруєва, Л. Компанцева, В. Кацалапа, В. Мулява, В. Остроухов, В. Осьодло, І. Пампуха, В. Панченко, В. Петрик, В. Пилипчук, М. Присяжнюк, А. Рось, О. Сальнікова, О. Сафін, В. Стасюк, В. Чорний, В. Ягупов та ін.

Варто звернути увагу на рекомендації, надані Д. Веденеєвим та О. Семенюком, з якими важко не погодитися. Так, актуальним вбачається створення науково-аналітичного координаційного органу з моніторингу, дослідження (узагальнення) новітніх наукових і технологічних розробок у сфері інформаційного протиборства, світового досвіду їхнього застосування з метою підготовки практично значущих рекомендацій для профільних органів управління сектору безпеки та оборони України. Зокрема, ураховуючи наявність розвинутих інструментів та засобів соціопсихологічної інженерії, організаційної та когнітивно-ментальної зброї, автори висловлюють думку про важливість розроблення загальнодержавного доктринального (концептуального) документа із визначення засад та механізму (з обов'язковим аналітико-дослідницьким компонентом та відповідними спеціалізованими структурами), форм і методів захисту саме гуманітарно-духовної сфери буття держави та суспільства. Доцільним, на переконання авторів, є запровадження систематичного навчання державних службовців, керівників і

науково-педагогічного складу закладів освіти та інших управлінських кадрів основ організації забезпечення інформаційної безпеки.

Пропонується подальший розвиток системи спеціалізованої підготовки кадрів кібернетичного, соціально-психологічного та військово-гуманітарного профілю для частин ІПСО Сил спеціальних операцій ЗСУ, органів безпеки України, а також для структур стратегічних комунікацій військового, правоохоронного та цивільного секторів. Корисним може стати запровадження додаткових навчальних спеціалізацій та внесення відповідних змін до змісту навчального процесу з підготовки фахівців з інформаційного, інформаційно-кібернетичного протиборства, контррозвідувального захисту інформаційної сфери держави для структур ІПСО Сил спеціальних операцій ЗСУ, підрозділів інформаційної безпеки СБ України та інших зацікавлених відомств.

Автори видання підкреслюють, що, зважаючи на значний досвід збройних сил США, інших країн НАТО, потрібно розпочати підготовку новітніх загальновійськових (відомчих) статутних, інструктивних документів з питань ІПСО як складника сучасних бойових дій, налагодження системної підготовки офіцерських кадрів (насамперед бойових частин ССО, Десантно-штурмових військ, частин (підрозділів) розвідки Сухопутних військ, частин (підрозділів) спецпризначення та спецрезерву Національної гвардії, СБ України, Державної прикордонної служби України) з проблематики інформаційно-психологічного протиборства в мирний та воєнний час.

Тематика гібридної війни, наслідки якої впливають на буття українського суспільства, сьогодні широко досліджується представниками наукової спільноти, активно висвітлюється багатьма експертами. Нова монографія Дмитра Веденеєва та Олександра Семенюка «Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності (1991–2022 рр.)» є внеском у ці дослідження. Видання стане в пригоді не лише викладачам і курсантам вищих військових навчальних закладів, а й науково-педагогічним працівникам і студентам цивільних закладів вищої освіти.